

KRASZNAHORKAI LÁSZLÓ
ROMBOLÁS ÉS BÁNAT
AZ ÉG ALATT

KRASZNAHORKAI LÁSZLÓ

ROMBOLÁS ÉS BÁNAT
AZ ÉG ALATT

MAGVETŐ
BUDAPEST

© *Krasznaborkai László, 2004*

*„Az egyes szám első személy használata
nem azt jelenti, hogy: én.”*

Yan Fu munkajegyzeteiből Montesquieu
A törvények szelleméről című művének for-
dítása közben

BEVEZETÉS EGY HOMÁLYBA

Nincs reménytelenebb ezen a világon, mint az úgynevezett Délnyugati Regionális Buszállomás Nanjingban 2002. május 5-én, nem sokkal reggel hét előtt a szitáló esőben és a csillapíthatatlan, jeges szélben, ahogy ennek a buszállomásnak az udvaráról az induló járatok áttekinthetetlen káoszában, az ötös számú állás elöl és a járatok s a tócsák közt ide-oda hullámozó nyomorult, bűdös, mocskos emberek tanácstalan tömegében csak lassan vergődve át az utca forgatagáig, egy vidéki busz nekivág a nyomorult, bűdös és mocskos utcáknak, nincs reménytelenebb, mint ezek az utcák, mint kétoldalt ezek a végeérhetetlen, az ideiglenesség örökkévalóságába beledermedt barakképületek, mert nincs szó erre a reménytelen színre, a barnának és a szürkének erre a lassan gyilkoló változatára, ahogy betéríti ezen a reggelen a várost, nincs szó erre a kilátástalan ricsajra, amely be-becsap olykor, ha a busznak egy-egy nagyobb kereszteződésben vagy buszmegállóban röviden várakoznia kell, s a rongyos arcú kalauznő kinyitja az ajtót, kihajol s újabb utast remélve kikiáltja, mint valami rekedt vércse, hogy mi az úti cél, mert nincs szó, mely lényege szerint adhatná vissza, hogy amerre tolmácsolni felkért társammal most utazunk, az szemben van valahogy a világgal, mi megyünk kifelé belőle, a világ meg egyre távolabb és távolabb, egyre inkább mögénk kerül, rázkódunk, zötykölődünk előre a vigasztalan barnának és szürkének ebben az

egyre sűrűbb, leírhatatlan ködében, arrafelé, amerre már tényleg alig hihető, hogy van valami a barna és a szürke eme ijesztően sivár keverékén kívül, ülünk hátul a rozoga buszban, májusra öltöttünk, de egy másikra, így hát fázunk és reszketünk és próbálunk kinézni az ablakon, de alig látunk át a koszos üvegen, így aztán csak azt hajtogatjuk magunkban, hogy hát, jó, rendben, valahogy elviseljük az efféle körülményeket, csak azt az egyet ne eméssze fel ez a mocskos és reménytelen köd kívül és belül, hogy ahová megyünk, az van, hogy ahová ez a busz állítólag elvisz minket, hogy a buddhisták egyik legfontosabb szent hegye, hogy Jiuhuashan*: az egyáltalán létezik.

Nagyjából négyórás lesz az út, mondták a jegyváltásnál, s aztán csak úgy segítőleg, fejüket kissé félrefordítva és magyarázólag hozzátették, hogy hát úgy értik: négy, négy és fél, amiből már akkor sejthető volt, miféle buszra szállunk, az azonban csak most, az első óra után nyilvánvaló, hogy valójában senki nem tudja, mert nem is tudhatja, mennyi időre lesz szükség Jiuhuashanig, hisz annyi, úgynevezett előre nem látható akadály és véletlen lassítja utunkat, hogy ezek miatt minden, különösen az idő, teljességgel megjósolhatatlan, akadályok és véletlenek, melyek voltaképpen, csupán minékünk előreláthatatlanok, mivel mindezeket tulajdonképp jórészt a személyzetnek lehet köszönni, a vezetőnek és a kalauznak, akik – mint ez a város elhagyása után hamarosan kiderül – saját üzleti vállalkozásuként fogják fel az előttük álló feladatot, s már nemcsak az előírt megállóknban, de úton-útfélen lefékeznek, s megpróbálnak újabb és újabb utasokat felvenni az országút szélén gyalogló emberek közül, szinte vadászat folyik egy-egy újabb utasért kilométerről-kilométerre, olyanokért, akikkel aztán valamilyen, egy nekünk át nem tekinthető meg egyezés szerint, mert szó alig hangzik el, egy pillanat alatt megkötötték a megállapodás, pénz villan fel az egyik kézben, s tűnik el a másikban, feketefuvarozás zajlik tehát az

egyre tömöttebb járaton, mármint tömött a busz *elején* úgy a közepéig, mert hátra, ahová mi szorultunk, alig ül valaki, nem örültek meg, itt ugyanis sokkal hidegebb van, mivel idáig nem ér el a vezetőlés körül sejthető egyetlen működő fűtés melege, így aztán ide tényleg csak az ülésekért folytatott harcban gyengéks a legkevésbé kivételezettek kerülnek — micsoda egy rohadt balszerencse, ismételtgetjük dideregve a műbőrüléseken, hogy Nanjing és május és mégis ezek a szinte februári állapotok. De szólnunk igazából nincs kihez, mert az egyébként ismerkedésre, beszélgetésre mindig kész kínai útítársak, s közülük most azok, összesen négyen, akik ide hátra kerültek, se egymáshoz nem szólnak egy szót sem, se hozzánk, mindenki a lehető legtávolabb ül a másiktól, s begubózzván a kabátokba, sálakba és sapkákba, miután hosszú percekken át elrendezik csomagjaikat a lábak alatt s a szomszédos üléseken, csak szótlanul bámulnak kifelé a mocskos üvegen át a barnásszürke ködbe, amelyben fogalma sincs senkinek, hol van, mert az már biztos, hogy belevesztünk a Nanjingtól délnyugatra eső végtelen térbe, egyszerűen nem lehet megállapítani, meddig jutottunk s mennyi van hátra, figyelem az idő múlását az órámon, és érzem, hogy ez így még nagyon sokáig fog tartani, olyan sokáig, hogy már mindegy lesz, tényleg, hogy négy vagy négy és fél, mert ez az egész az idővel már nem jelent majd semmit — a busz meg csak zöttyen nagyokat a kátyúktól foltos úton a sűrű forgalomban, és rázkódik, és zörög az egész bádog tákolmány, és dobál minket ide-oda a jéghideg üléseken, de kitartóan haladunk előre egy vak bizalomban, mellettünk meg, az országút szélén, hatalmas batyukkal, szatyrokkal felpakolva, tényleg, az a rengeteg ember: mennek valahova, ők is előre, libasorban, behajolva a jegesen szitáló szélbe, esőbe, s csak némelyik int igent az olykor-olykor kihajló s kikiáltó kalauznak, s száll fel közénk, a többi mintha meg se hallaná, csak kissé félrehúzódik az útból, míg elrobogunk kísérteties menetük

mellett, aztán visszalép az aszfaltra, hogy folytassa tovább vánszorgását a batyuk és szatyrok súlya alatt, nyilvánvalóan ők is ugyanabban a vak bizalomban, mint mi itt fenn a buszon, ahogy sarat fröccsentve rájuk elhúzzunk mellettük, mintha volna bármiféle közös ok erre a bizalomra, mint-ha a képtelenség, hogy e baljós homály távlatában valójában nincsen semmi, épp elég volna arra, hogy mindnyájan elhiggyük: még ma mindenki célba ér.

Az órám nyolc után kilenc percet mutat, amikor három nagy országút kereszteződésétől alig száz méterre egy kanyarban a vezető hirtelen lefékez, s az út széli sárból egy nyilvánvalóan épp erre a buszra várakozó középkorú asszonyt vesz fel, hogy nagyjából innen kezdődjön el utazásunknak az a része, ahonnan már nem titkolhatjuk el egymás előtt, a tolmács meg én, hogy ennek a tervnek, hogy eljussunk a Jiuhuashanra, talán nem gondoltuk át az összes nehézségét, hogy ugyanis megéri-e a kockázat egy ennyire bizonytalan úticél esetén, mert hiszen, mondom a hidegben még mindig reszkető, álmos társamnak, mi itt, ez a két fehér európai, nem értünk az égadta világon semmit ebből az egészből, hiszen már azt sem értjük, hogyan működik egy ilyen járat, hogy honnét tudta ez az asszony, hogy itt kell várakoznia, meg hogy a buszvezető honnan, hogy az asszony pont itt fogja várni, ebben a kanyarban, ráadásul pont ebben az időben, mondjuk így: nyolc körül, hiszen menetrendről a mi esetünkben egyáltalán nem lehet beszélni, így van, nem érteni itt semmit, bólogat láthatóan kissé szorongva a tolmács, és akkor ez még csak egy, mondom, a sok, számunkra ismeretlen, de működő szabály közül, csupán csak kicsi töredéke egy egész rendszernek, amelyre ráhagyatkozunk, és amely azért valahogy mégis csak fennáll, hogy ez a járat meg az összes többi itt Kínában közlekedni tudjon, márpedig van belőlük és minden nap és minden reggel és este és délelőtt és délután néhány millió, és van közlekedés — csak egy a sok közül, nézzük az asszonyt,

ahogy a nyíló ajtón felmászik az elöl szorongók közé, aztán ahogy szó nélkül odanyom néhány yuant* a kalauz kezébe, majd a rögtön nekiinduló jármű utasai közt átpréseli magát a busz végéig, s a mellettünk lévő oldalon, egy sorral előttünk, elhelyezi hatalmas, csomóra kötött batyuait, végül leül az ablak mellett — sűrű vattakabát van rajta, a fején ellenzős posztósapka, a nyakán vékony sál körbetekerve, a lábán olcsó bakancs, és az egész teremtmény teljesen el van ázva, annyira, hogy még percekig csöpög belőle a víz, és így annyira nyomorúságos benyomást kelt szegény, hogy olyan, mint egy loncsos, kivert kutya, ráadásul teljességgel megkülönböztethetetlen lény, van valami benne, amittől hiába nézem például az arcát, innen, egy sorral hátrébb, ez egy teljességgel behelyettesíthető arc, behelyettesíthető bárkiével, szinte csak egy arc átlaga, amit képtelen vagyok megjegyezni, hiába nézem, képtelen vagyok elkülöníteni a többitől, mert nem lehet, mert pontosan olyan, mint ezer meg ezer, meg millió és millió az embereknek ebben a felfoghatatlan tömegében, ami Kína, s ahol ez a „Kína” lehet, hogy nem is egyéb, mint az embereknek egy a világtörténelemben példátlan, mérhetetlen és kifejezhetetlen tömege, ez határozza meg minden ízében, ez teszi olyan ijesztően mássá, olyan ijesztően megismerhetetlenné, s ahol ennek az asszonnak az arca, az egész jelenség, ahogy leül előttünk egy sorral elébb, a túlsó oldalon, olyan érzést kelt, hogy nem tudom, mert nem lehet megmondani, ki ült le ott, mivel ott bárki leülhetett, ez az asszony bárki lehet, ez a nő, és ez volt a kegyetlenebbnél is kegyetlenebb igazság, ez volt a legigazságtalanabb tény: mindegy, hogy kicsoda: ül ott, csöpög belőle a víz, néz ki ő is a mocskos ablakon — s akkor ez a behelyettesíthető, ez a lehető legátlagosabb, ez a megjegyezhetetlen lény, anélkül, hogy bármi is megváltozna a maga behelyettesíthető, átlagos, megjegyezhetetlen mivoltában, valami egészen váratlant művel, valamit, amire nem lehet számítani: kinyitja ugyanis az ablakot — fogja

az ablak kilincset, s félrerántja, elhúzza legalább félig, amittől persze rögtön becsap a jéghideg eső s a jéghideg levegő, annyira váratlan tényleg, hogy az első pillanatokban fel sem ocsúdik senki, se mi, se a többiek, azok itt négyen, akik még velünk együtt ide hátraszorultak, annyira ellentmond a józan észnek, hogy valaki, aki ennyire el van ázva, és aki ki tudja, mennyit időt töltvén odakint a hideg, szitáló esőben, nyilván agyonfagyva felszáll, leül végre, s akkor kinyitja magára és ránk az ablakot, hogy se én, se a társam, se a többi négy nem tudunk szólni egy jó darabig egy szót sem, csak nézzük a nőt, ahogy a becsapódó szél félig lesodorja fejről az átázott sapkát, bámuljuk elhűlve, ahogy megigazítja, majd lehunyja a szemét, s a fejét kissé hátravetve megtámasztja az üléstámlában, és nem mozdul, vág be a szél, mi meg csak meredünk rá, és nem értjük, mit művel, de nem szólal meg egy jó darabig senki — és így megy velünk a busz, bele a ködbe, a sűrű szembeforgalomban, előre, állítólag Jiuhuashan felé.